

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/fotografia/100308,Kolekcja-Jadwigi-i-Zofii-Klimkiewicz-w-zbiorach-bialostockiego-oddzialu-Archiwum.html>

ARTYKUŁ

Kolekcja Jadwigi i Zofii Klimkiewicz w zbiorach białostockiego oddziału Archiwum IPN

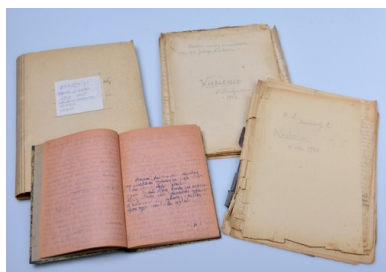
Autor: JUSTYNA STAROŃ 16.03.2021

Projekt Archiwum Pełne Pamięci, powołany do istnienia w 2017 roku, skupia swoje działania na przyjmowaniu do zasobu, zabezpieczaniu i udostępnianiu przechowywanych w domowych archiwach materiałów.

Rodzinne pamiątki można powierzyć zarówno w centrali w Warszawie, jak i w oddziałowych archiwach zlokalizowanych w największych polskich miastach. Zdarzają się przypadki, że prywatne historie ukazują szerszą perspektywę, realia społeczno-historyczne czy przywołują z pamięci ważne swego czasu osobistości.

Wśród darowizn w Oddziałowym Archiwum IPN w Białymstoku znajduje się kolekcja powierzona przez panią Zofię Wałuszko, która skontaktowała się z Archiwum w marcu 2020 r. Właścicielką omawianego zbioru była Zofia Klimkiewicz, która zmarła bezpotomnie, pozostawiając swoją spuściznę opiekującym się nią państwu Wałuszko.

Przekazane archiwalia dotyczą głównie dwóch osób, matki i córki: Jadwigi i Zofii Klimkiewicz. Warto przytoczyć historie obu kobiet, by nie pozostały jedynie na archiwalnych półkach.

Wspomnienia Jadwigi i Zofii Klimkiewicz z ich pobytu w więzieniu i w obozach koncentracyjnych (fot. Wioleta Ługowska)

Dokumenty Jadwigi i Zofii Klimkiewicz (fot. Wioleta Ługowska)

Kobieta przedsiębiorcza

Jadwiga Ewa Klimkiewicz *de domo* Glińska urodziła się 3 lipca 1876 r¹ (część źródeł podaje rok 1880) w Kielmach (obecnie Litwa) jako córka Franciszka i Eweliny z Sawickich. Jej ojciec był zasłużonym działaczem Białostocczyzny – miał się różnych zawodów (farmaceuty, bankiera, publicysty), zasłynął jako działacz społeczny i pierwszy dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej. Jadwiga aktywnie brała udział w życiu społecznym. W 1901 r. została członkiem zarządu Towarzystwa Pomocy Biednym – Pań Opiekunek, które prowadziło kuchnię dla ubogich oraz ochronkę. Należała również do Miejskiej Rady Opiekuńczej². W 1910 r. została właścicielką księgarni w Białymstoku przy ulicy Rynek Kościuszki 1 (do 1929 r.), zasłynęła z wydawania pocztówek przedstawiającymi stolicę Podlasia. Należała również do Związku Księgarzy Polskich. Była jedną z założycielek Stowarzyszenia Handlowo-Przemysłowego w Białymstoku.

„Ojczyca miasta”

Po pierwszej wojnie światowej zaangażowała się w działalność polityczną. W sierpniu 1919 r. weszła w skład wydziału wykonawczego Polskiego Komitetu Wyborczego jako skarbnik³. 24 sierpnia zorganizowano wiec przedwyborczy, podczas którego głos zabrała Klimkiewiczowa, a prasa referowała:

Pani Klimkiewiczowa, zwracając się do kobiet polskich, zachęcając je do wzięcia udziału w wyborach, mówiąc, że wielka przyszłość, jaką mamy przed sobą w naszej wolnej Ojczyźnie, zależy od kobiet. Bo kobieta to serce, bez którego społeczeństwo egzystować nie może. Obowiązkiem więc kobiet jest wykorzystać wszelkie środki, by wybrani radni zdolni byli i mogli spełnić swe zadanie należycie⁴.

Ługowska)

We wrześniu udało jej się zdobyć mandat radnej Rady Miejskiej⁵ z listy Bloku 15, czyli „piętnastu organizacji kulturalno-oświatowo-dobroczyńno-zawodowych”⁶. Klimkiewiczowa w radzie pełniła funkcję sekretarza. Udzielała się w komisji kulturalno-oświatowej, kontynuowała działalność społeczną (między innymi jako przewodnicząca komisji opieki społecznej i ochrony pracy). W 1927 r. białostocka prasa informowała, że Klimkiewiczowa podjęła próby wystartowania w kolejnych wyborach samorządowych, gromadząc wokół siebie kobiety – co wówczas było działaniem bezprecedensowym – jednak bezskutecznie:

[...] Klimkiewiczowa stara się o zjednoczenie urzędniczek biurowych, panienek z telefonu i innych pracowniczek umysłowych w jedno ugrupowanie („Zrzeszenie Pracujących Polek”) i o fuzję tego „zjednoczenia” z Narodową Organizacją Kobiet. Pol. Biały Krzyż i NOK już otrzymały w tym sensie propozycję od p. Klimkiewiczowej, lecz zabiegi p. Klimkiewiczowej poniosły fiasko... We śnie i w marzeniach widzi nasza „ojczyca miasta” fotel poselski...⁷

Matka i córka

Przy sporej aktywności w życiu publicznym znalazła również czas na założenie rodziny. 9 listopada 1902 roku poślubiła Aleksandra Klimkiewicza (ur. 1872, syna Adama i Marii z Józwiakowskich), farmaceutę⁸, z którym przeprowadziła się najpierw do Drohobycza, następnie do Pińska, ponieważ tam otrzymał posadę kierownika apteki. Mieli dwoje dzieci: Marię (25.09.1904 – 12.05.1946) oraz Tadeusza (1908 – 2.08.1921). Dość szybko Jadwiga Klimkiewiczowa została wdową, jej mąż zmarł 23 grudnia 1908 r., o czym można znaleźć zawiadomienia w prasie:

Dn. 10 (23) grudnia roku ubiegłego w Pińsku zmarł na zapalenie nerek śp. Aleksander Klimkiewicz, były sekretarz zarządu Towarzystwa „Oświaty”. Na tym stanowisku okazał się gorliwym pracownikiem tak, że śmierć jego jest dużą stratą społeczną i spowodowała w łonie zarządu wielką szczerbę⁹.

Powyższe podaje w wątpliwość fakt, że Aleksander Klimkiewicz był ojcem trzeciego dziecka Jadwigi – córki Zofii, która urodziła się 23 września 1910 roku w Pińsku, choć należy dodać, że katalog więźniów KL Majdanek

podaje inny rok jej narodzin: 1907¹⁰. W 1925 r. ukończyła czteromiesięczny kurs sanitarny PCK w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” oraz odbyła praktykę w wojskowym szpitalu rejonowym w Białymstoku. Przed wojną pracowała jako księgowa w urzędzie. Na początku 1942 r. włączyła się w pracę w konspiracji, przybrała pseudonim „Alina” i została przydzielona do Wojskowej Służby Kobiet jako łączniczka. W lutym skierowano ją na dziesięciodniowy specjalny kurs łączności w Warszawie, następnie wróciła do Białegostoku i przewoziła materiały ze Sztabu Obszaru do Komendy Okręgu w Brześciu nad Bugiem. 1 września 1942 r. razem z matką Jadwigą została aresztowana i osadzona w więzieniu w Białymstoku, gdzie pełniła funkcję korytarzowej, pomagając w nawiązaniu i utrzymaniu kontaktu między zatrzymanymi (przekazywała grypsy). Po śledztwie, 31 lipca 1943 r., obie Klimkiewiczowe przewieziono do obozu koncentracyjnego na Majdanku (Jadwiga otrzymała numer 135, Zofia 131) – tam Zofia była przydzielana do różnych czynności: najpierw w ogrodnictwie, potem pracowała jako sprzątaczką i pokojówką. W kwietniu 1944 r. obie zostały przetransportowane do KL Auschwitz (Zofia – numer 77312, Jadwiga – numer 78178). Zofia rozpoczęła pracę w komando porządkowym na placu, następnie została pielęgniarką w bloku rewirowym 22. W sierpniu ciężko zachorowała na tyfus plamisty – po wyzdrowieniu została „nachtwachcą”, czyli nocną wartowniczką. Razem z matką doczekały w Auschwitz wyzolenia. Zofia pozostała jeszcze w obozie, gdzie od 1 czerwca do 22 września 1945 r. była pielęgniarką w szpitalu obozowym w zespole PCK. Następnie matka i córka wróciły do Białegostoku.

**Zbiór fotografii rodzinnych
Jadwigi i Zofii Klimkiewicz (fot.
Wioleta Ługowska)**

Zbiór fotografii rodzinnych

Jadwigi i Zofii Klimkiewicz (fot.

Wioleta Ługowska)

Zarówno na Jadwigę, jak i Zofię bardzo źle wpłynęły przeżycia więzienne i obozowe. Zofia wróciła do pracy, natomiast Jadwiga w uznaniu dla swych zasług dla stolicy Podlasia otrzymała od Miejskiej Rady Narodowej honorowe zapomogi¹¹. 12 maja 1946 r. spotkał je kolejny cios – w Łodzi w szpitalu zakaźnym zmarła Maria Wendorff de domo Klimkiewicz, żona Zygmunta. Sama Jadwiga zmarła w 1952 r. Zofia zaangażowała się w działalność organizacji kombatanckich, została uhonorowana Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Medalem 10-lecia Polski Ludowej. Zmarła w 1985 r. w Białymstoku.

***

Ofiarowana kolekcja (IPN Bi 719) obejmuje dokumenty i fotografie dotyczące nie tylko Jadwigi i Zofii Klimkiewicz, ale także Marii Wendorff. Zachowały się rękopisy i maszynopisy wspomnień ich obu z okresu wojny i okupacji oraz zbiór fotografii przedstawiających rodzinę Glińskich i Klimkiewiczów.

Dzięki tym archiwaliom można poznać bliżej losy jednej z wybitnych białostoczanek: filantropki i aktywistki – Jadwigi Klimkiewiczowej, która swoją postawą budziła podziw nie tylko wśród kobiet dwudziestolecia międzywojennego, ale nadal może służyć za przykład proaktywnej postawy obywatelskiej. W 2019 roku trafiła na listę 100 Postaci na stulecie Niepodległości Białegostoku – kapituła doceniła jej wkład na rzecz stolicy Podlasia.

Zbiór fotografii rodzinnych

Jadwigi i Zofii Klimkiewicz (fot.

Wioleta Ługowska)

**Zbiór fotografii rodzinnych
Jadwigi i Zofii Klimkiewicz (fot.
Wioleta Ługowska)**

**Zbiór fotografii rodzinnych
Jadwigi i Zofii Klimkiewicz (fot.
Wioleta Ługowska)**

---

¹ Zob. W. Wróbel, *Od aptekarza do bibliotekarza. Nowa biografia Franciszka Glińskiego (17 XI 1850 – 22 XI 1926)*, „Rocznik Białostocki” 2014, s. 142; M. Żmijewska, *Białostocka biznesmenka sprzed stu lat*, <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35241,4788591.html> [dostęp online: 6.10.2020].

² *Miejska Rada Opiekuńcza*, „Dziennik Białostocki” 1919, nr 3, s. 4.

³ *Przed wyborami*, „Dziennik Białostocki” 1919, nr 103, s. 2; *Przed wyborami*, „Dziennik Białostocki” 1919, nr 108, s. 3.

⁴ *Przed wyborami*, „Dziennik Białostocki” 1919, nr 116, s. 2.

⁵ *Po wyborach. Skład Rady Miejskiej*, „Dziennik Białostocki” 1919, nr 129, s. 1.

⁶ *Blok 15-tu*, „Dziennik Białostocki” 1919, nr 117, s. 3.

⁷ P. Klimkiewiczowa tworzy własną listę!, „Prozektor” 1927, nr 43, s. 5.

⁸ Tytuł prowizora farmacji uzyskał w 1892 r., zob. Z uniwersytetu, „Kurier Codzienny” 1892, nr 314, s. 2.

⁹ Z prowincji, „Goniec Wileński” 1909, nr 8, s. 3. W stołecznym „Słowie” (1909, nr 26, s. 4) dodano informację w dziale *Nekrologia*, że był prowizorem farmacji i miał 36 lat.

¹⁰ Zob. *Więźniowie*, <http://www.majdanek.eu/pl/prisoners> [dostęp online: 7.10.2020].

¹¹ Zob. Protokoły posiedzeń Miejskiej Rady Narodowej [1946], nr 17-28, s. 72 [3], [dostęp online: <http://pbc.biaman.pl/dlibra/docmetadata?id=57370&from=publication>, 7.10.2020].

COFNIJ SIĘ